

לילך שטרן

ציורים לספר בראשית וניתוחם

2 קין מוביל את הבל למקום הרצח
2 גימס טיסו ז'ק ז'וזף (1902-1836)
2 ביוגרפיה
2 דיון בציור

4 קין הורג את הבל
4 טיציאנו וצ'ליו 1576 - 1490 - 1488
4 ביוגרפיה
4 דיון בציור

6 וישע ה' אל- הבל ואל מנחתו, ואל קין ואל-מנחתו לא שעה
6 (פול) גיסטב דורה (1883-1832)
6 ביוגרפיה
6 דיון בציור
7 הסמליות בעשן הלהבות

8 ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגו (בר' ד' ח)
8 (פול) גיסטב דורה (1883-1832)
9 ביוגרפיה
9 דיון בציור
9 השוואת שתי התמונות

קין מוביל את הבל למקום הרצח

ג'ימס טיסו ז'ק ז'וזף (1902-1836)

(James Jacques Joseph Tissot)

דרכו האחרונה של הבל

ביוגרפיה

צייר ואמן צרפתי. החל את דרכו האומנותית בציורי דיוקנים, המשיך בתמונות הוואי מתקופתו. שהה כעשר שנים בלונדון, שם צייר תמונות מרהיבות בנושא החברה הגבוהה שזכו להצלחה רבה. בערוב ימיו עסק בציורי תמונות דתיות. (האנציקלופדיה לאמנות הציור והפסול בית הוצאה כתר ירושלים).

דיון בציור

בתמונה זו משקף הטבע את הלך רוחן של הדמויות. הליכתו הנמרצת של קין כשהמוט מוחזק בידו מרמזת כי פניו לעבר מקום הרצח. כעובד אדמה מזוהה קין עם העצים ברקעו. הם נראים מעוקמים וסתורים כמו כוונותיו הזדוניות, עלוותיהם הכהות הדומות לזחלים כמו חורשים מזימות, צמרותיהם הכרותות מרמזות אולי על גזירת הכרת שהוציא קין כנגד הבל. גם האדמה

רוטטת באי שקט מתחת לרגלי האחים, רמזים מעיבים אלה נוטעים תחושת מתח, מבשרים רעות ומכינים את הצופה לקראת המעשה הנורא.

קין משמאל נראה גברתן דומיננטי. הוא מזכיר במראהו את דמותו המשוערת של האדם הקדמון. שערותיו וזקנו מכסים את פניו ונדמים כפלגי דם, רמז לשפיכות הדמים שהוא עומד לבצע.

לעומת קין המבוגר והחסון נראה הבל צעיר ושברירי. גיזת הצמר לגופו משקפת את משלח ידו - רועה צאן ואת היותו מובל כצאן לטבח. הבל הולך באי רצון מופגן אחרי קין, כמעט נגרר. ראשו הפונה לאחור מבליט את פניו המבוהלים. ואולם קין מחזיקו בידו, ואינו מאפשר לו לחמוק. למרות שהבל חש בסכנה מאיימת, הוא חלש מכדי להתנגד. אימתו של הבל באה לידי ביטוי בשיערו הרוגש, דומה שגם האדמה מתחתיו רוטטת.

מעניין לשים לב כיצד משקפים עצמי הנוף והטבע את הניגודים בין האחים, כעובד אדמה מזוהה קין עם סבך העצים ברקעו. עלוותיהן הכהות, המתלקחות באי שקט תואמות בצבען ובאופיין את גיזתו, ומרמזות כי הוא חורש מזימות. העצים עבי הגזעים פרושים בחלל בשליטה מופגנת, אגב כך הם כמו דוחקים הצידה את ההרים מימין ממש כשם שקין המגודל והכוחני משתלט על הבל. הבל השברירי והחלש מזוהה עם ההרים הנסוגים ברקעו, דומה שאין זה מקרי שצבעם הצחור תואם את צבע גיזתו, יסוד המרמז אולי על תמימותו. לסיכום, ראשו של קין ניצב על רקע העלווה הכהה והאפלה, המרמזת על כוונותיו האפלות ואילו הבל ניצב על רקע ההרים הצחורים רמז להיותו חף וטהור.

קין הורג את הבל

טיציאנו וצ'יליו 1576 - 1490 - 1488

Titian (tiziano vecellio)

מתקפת קין על הבל בעיצומה

ביוגרפיה

אחד מגדולי הציירים בכל הזמנים. שייך לאסכולה הוונציאנית. רכש את הכשרתו האומנותית אצל ג'ובאני בליני, אך הושפע יותר מג'ורג'יונה. טיציאן היה בר מזל. מוריו הדגולים כמו ג'ובאני וג'ורג'יונה הלכו לעולמם והותירו לו את הזירה האומנותית בוונציה ללא מתחרים. הוא שלט בשדה האמנות בעירו במשך שישים שנה. בעקבות הצלחתו באו עד מהרה הזמנות רבות. בשנות השלושים למאה השש עשרה יצאו לו מוניטין ברחבי אירופה. בשנת 1533 הכתירו הקיסר קרל החמישי, מן החשובים שבפטרונים בתואר רוזן. אגב כך פיתח טיציאן את אמנות ציור הדיוקן.

הצלחתו בתחום זה נבעה ממספר גורמים. יכולת חדירה פסיכולוגית לנפש האדם, עיצוב עשיר ושופע של פרטי לבוש ואביזרים ויכולת טכנית מופלאה. כוחותיו היצירתיים הברוכים עמדו לו עד סוף ימיו. טיציאן שפע גם מבחינה כמותית. הוא נחשב לאמן סגולי שהשפיע על דורות של ציירים.

(מבוסס על האנציקלופדיה לאמנות הציור והפיסול - אמנות ואמנים. בית הוצאה כתר. ירושלים 1992).

דיון בציור

תמצית הדרמה בתמונה מעוצבת על ידי המפגש בין רגלו הדורסנית של קין לבין זרועו המתגוננת של הבל. ניתן לשער שקין התנפל על הבל ותקף אותו במפתיע, לכן נראה הבל כמי שאיבד את שיווי משקלו. אגב כך הולם בו קין בכלי התקפה רצחני. דומה שאין זו החבטה הראשונה שקין הנחית על הבל, שכן ראשו של הבל זב דם. עמידתו היציבה של קין מעניקה לו השתלטות נוחה על קורבנו. לפנינו מוצג מפגש בין שני ארכיטיפים. הרוצח הקדמון וקרבנו. קין מצטייר כתוקפן פראי ונסער. פניו מכוסים שיער עבות, מתוכן מזדקר אף גרזני. לעומתו מתאפיין הבל בהבעה מיוסרת. הבל אינו מוצג כקרבן חלש, שריריו אינם נופלים בחוזקם מאלה של קין, אלא שמתקפת הפתע של קין החמוש, ערערה אותו, גם החבטות הנמרצות מקשות על הבל להתייצב ולהגיב, ולכן כל שנותר לו הוא להתחנן על חייו.

ברקעו של קין מתאבד עשן שחור וסמיך המהווה תוצר לוואי לקורבנו שנדחה ומסביר את המניע לתוקפנותו. סבך הגפיים המסורג של האחים המוצג בקדמת הבמה משווה לתמונה אופי כמעט אקרובטי, יסוד המעיד על שליטתו האנטומית של הצייר. התמונה מעצבת ניגודים דרמטיים בין התוקף לקרבן המתבטאים בהתנפלות כנגד ערעור, בדורסנות כנגד התגוננות, בהתאכזרות כנגד תחנונים.

וישע ה' אל- הבל ואל מנחתו, ואל קין ואל-מנחתו לא שעה

(פול) גיסטב דורה (1832-1883)

(Paul) Gustav Dore

קבלת מנחת הבל לעומת דחיית מנחת קין

ביוגרפיה

דורה, אמן פורה להפליא. צייר מחונן ופסל צרפתי בעל גישה ספרותית-עלילתית. אך הדפסיו, תחריטיו ואיוריו למקרא שהן יצירות מופת הקנו לו תהילת עולם. תמונותיו בעלות עוצמת הבעה, מעוררות מחשבה. דורה עיצב מבנים אדריכליים כמו גם הלך רוח רגשי תואם. היה רב אמן בבניית סצינות רבות משתתפים. יצירותיו מוצגות מזוויות מקוריות, המחיות ומשלימות את הטקסט המקראי. דמויותיו בעלות עומק רגשי. (מבוסס על האנציקלופדיה לאמנות הציור והפסול בית הוצאה כתר ירושלים 1992).

דיון בציור

התמונה חושפת את המניע לרצח אח. עיקר חידושה הוא הצגת קין כקרבו. המקרא כמעט שלא התעמק במניעים הנפשיים של קין שגרמו לו לרצוח את הבל, והתרכז יותר בתוצאה, דהיינו – רצח

אח. הוא הציג את קין כרוצח מושמץ, הוקיע את פשעו והענישו. גם גדולי הציירים כטיציאן ורובנס שהתחקו אחר התיאור המקראי התמקדו בציוריהם בהצגת מתקפתו האלימה של קין כנגד התגוננותו המיוסרת של הבל. מקוריותה של יצירה זו בכך שהיא מתארת את מערכת היחסים בין האחים בטרם בוצע הרצח וחושפת את השפעת קבלת קורבנו של הבל על שני האחים. על רקע שני גושי צמחייה סבוכה ניצבת חומה הררית, המעוצבת כסלע יסוד, המעניק אווירת קדומים לחיזיון. במרכז ממוקם המזבח ממנו מתנשאת ועולה להבתו של הבל. אולי אין זה מקרי שהלהבה חוצצת בין האחים היושבים משני עבריה, יתכן שחציצה זו מרמזת על משבר האחוה המתהווה ביניהם.

לפנינו מוצג רגעו הגדול של הבל שמנחתו נתקבלה. הוא יושב במעבה הבמה לבוש גיזת צמר כיאה לרועה צאן. לעומתו יושב קין שקרבנו נדחה בקדמת הבמה. רגלו המושטת קדימה נוגעת במפלי עשן קרבנו הדחוי ומזהה אותו עם כישלונו. גופו המעורטל של קין מוצק ושרירי, תואם מבחינת הקונבנציה לעובד אדמה המתאמץ מבחינה פיזית. איבריו הפזורים לכל עבר מרמזים על פיזור הנפשי ומהווים ניגוד לשיבתו הממוקדת של הבל. הבל מתבונן כמוקסס בלהבת קרבנו המיתמרת, ומקריין סיפוק עצמי של מנצח. לעומתו, נושא קין לעבר הבל מבט פגוע כמי שמתקשה לשאת את חרפתו, יסוד המרמז אולי על ציפייתו לזכות בעידודו. קין מביט בו בקנאה מבוישת של כושל הזקוק לתמיכתו הרגשית, אך הבל מרותק ללהבתו ומתעלם מקין. בל נשכח שקין היה הבכור, דחיית קורבנו מהווה פגיעה בגאוות מעמדו המועדף, ואולם להבל אין הדבר נוגע.

הסמליות בעשן הלהבות

אופי עשן הלהבה של כל אח משקף את הלך רוחו. עשן קורבנו של קין שונה באופיו ובכיוונו מזה של הבל. עשן קרבנו של הבל שנתקבל, מיתמר מעלה, נושא אופי מתון ושליו, מתעצם בהדרגה ונתון בשליטה. הוא מייצג את המורל הגבוה של הבל לרגל קבלת מנחתו. ואילו מפלי עשן קורבנו הדחויים של קין משתפלים מטה, מתגעשים בחוסר שליטה ומהווים בבואה מטרימה להתעצמות רגשי זעמו, שיתלקחו לכדי התפרצות רגשית. בתמונה זו מוצג קין כסובל מדחייה רגשית כפולה. הן מזו של האל והן מזו של הבל.

הבל שקרבנו התקבל נתפס כגיבור השעה. כיוון שכך, היינו מצפים שיוצב בקדמת הבמה בהארה ובהגדלה הולמים, ואולם הצייר הפתיע ושינה את מיקום הדמויות. הוא דחק את הבל לרקע האחורי והקטין את מידותיו בהתאם, ואילו קין הכושל מופיע בקדמת הבמה. לשאלה מדוע הפך הצייר את היוצרות ניתן להשיב, כי תמונה זו חושפת כמעבדה פסיכולוגית את המניע לרצח. קין המובס, שגאוותו נפגעה מדחיית קרבנו, משווע למעט עידוד מהבל המנצח, ואילו הבל מתעלם ממנו כמעט במפגיע ואינו משתפו בהצלחתו. הצגת קין הפגוע בקדמת הבמה בהגדלה תוך חשיפת רגשי דחייתו, משווה לו מימד אנושי. היא מקרבת אותו אל הצופה פיזית ורגשית, ומעוררת הזדהות עם סבלו. בל נשכח שקין בשלב זה טרם ביצע את הרצח. במעמד זה מוצגת מצוקתו הנפשית הקשה. לעומתו, ממוקם הבל המנצח כאמור במעבה הבמה. התאחדותו עם להבתו בפינה מרוחקת, מציגה אותו כאנוכי המתייחד עם טרפו, וכמי שאינו מסוגל לתמוך באחיו בשעתו

הקשה. התנהגותו המנוכרת של הבל מקשה עלינו הצופים להזדהות עמו, מעוררת דחייה כלפיו, ואף מייחסת לו אחריות בלתי מבוטלת להתלקחות זעמו של קין.

דומה שרק הבל יכול היה למתן את חמתו של קין, אילו חש את מצוקתו, יצא מקונכייית אנוכיותו והשכיל לעודדו לנסות שנית, יתכן שקין היה מתעל את רגשי אכזבתו לאפיקים חיוביים, ובכך היה נמנע הרצח.

השינוי בעמדת הצייר ביצירה זו, הוא שהבל שהצייר במקרא ובאמנות כקרבן, מופיע כאן כבעל אחריות בלתי מבוטלת למעשה הרצח, ואילו קין שהוצג כרוצח מועד, מתואר כמובס אומלל שנדחף למעשה הנורא משום שלא יכול היה לשאת את חרפת כישלונו הצורב נוכח הצלחתו המנקרת של אחיו המתנכר. יוצא אפוא כי בתמונה זו הקורבן האמיתי הוא קין.

ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגו (ברי' ד' ח)

(פול) גיסטב דורה (1832-1883)

{{Paul} Gustav Dore)

קין נוכח בחומרת פשעו

Dore Bible Illustrations • Free to Copy
www.creationism.org/images/

Gen 4:8-9 ...Cain rose up against Abel his brother, and slew him. And the Lord said unto Cain, Where is Abel thy brother? And he said, I know not: Am I my brother's keeper?

ביוגרפיה

דורה, אמן פורה להפליא. צייר מחונן ופסל צרפתי בעל גישה ספרותית-עלילתית. אך הדפסיו, תחריטיו ואיוריו למקרא שהן יצירות מופת הקנו לו תהילת עולם. תמונותיו בעלות עוצמת הבעה, מעוררות מחשבה, דורה עיצב מבנים אדריכליים כמו גם הלך רוח רגשי תואם. היה רב אמן בבניית סצינות רבות משתתפים. יצירותיו מוצגות מזוויות מקוריות, מחיות ומשלימות את הטקסט המקראי. דמויותיו בעלות עומק רגשי. (מבוסס על האנציקלופדיה לאמנות הציור והפסול בית הוצאה כתר ירושלים 1992).

דיון בציור

בסצינה זו מגיע קין למודעות ביחס לחומרת פשעו ומביע חרטה בבחינת "גדול עווני מנשוא". אף ששם התמונה הוא: "ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו" אין התמונה מתארת את הרצח עצמו, אלא את שאירע לאחריו. התזכורת למעשה הרצח באה לידי ביטוי במוט המוחזק בידו של קין ובגופת הבל המוטלת בתחתית התהום.

על רקע נוף בראשיתי יושב קין כאשר קרבן הבל מוטל בפניו. קין נתון במשבר רגשי עמוק. הדבר בא לידי ביטוי בישיבתו השפופה, בפניו המושפלים מוכי הצער, הוא נתמך בסלע כאדם אבוד. שפיפותו הנפשית מעוררת רושם שייסורי הרצח הכפילו את שנותיו

בניגוד לקין המכווץ, שרוע הבל המת פרקדן בפישוט איברים כמי שהופקר לגורלו. הוא נראה צעיר, חטוב, כגיבור יווני טרגי. שיערו הסתור ופלג בגדו סעור הכיווצים משווים לו חיוניות ומשובת נעורים ונדמים כמוחים על אובדן חייו הצעירים. העמדת הבל בקדמת הבמה והארתו באלומת אור עזה מקרבות אותו לעין הצופה ומעוררות הזדהות עם גדיעת חייו.

הטבע מגיב כמטה זעם כנגד פשעו של קין. הדבר מתבטא בהצללה הכבדה הרובצת ברקעו, המשקפת את התקדרות עולמו. מעל ראשו של קין פורצת התלקחות שמימית עזה – יסוד הנועד כפי הנראה, להביע את הזעזוע הקוסמי שנוצר בטבע בעקבות רצח אח. מן החלק השמאלי עליון של המדרון נראים כזוחלים לעבר קין מספר שיחים סבוכי ענפים בעלי חזות מאיימת, המוצאים את מימושם בנחש המתפתל. נחש מיתי זה נועד אולי לייצג את החטא הקדמון המקשר בין הורי קין לפשעו שלו, ולרמז שקין הרחיק לכת הרחק מהוריו. אדם וחיה חטאו בהשגת גבול, ואילו קין נטל חיים.

השוואת שתי התמונות

קווי דמיון

שתי התמונות עוסקות במערכת היחסים בין קין להבל. הן אינן מתארות את הרצח בעיצומו, אלא את מניעיו ואת תוצאותיו.

בשתי התמונות מופיע קין סובל ומתייסר מסיבות שונות – בתמונה הראשונה משום דחיית קורבנו, ובשניה – "גדול עווני מנשוא" הבנה שהרצח הינו פשע חמור.
בשתי התמונות מרומז משברו הנפשי של קין בצורה סמלית בהקשרים שונים - בתמונה הראשונה בדמות מפלי העשן המשתפלים, ואילו בתמונה השנייה בדמות ההתלקחות הקוסמית.

קווי שוני

התמונה הראשונה "וישע ה' אל-הבל..." "מתארת את האירוע שקדם לרצח, ואילו התמונה השנייה" ויקם קין אל הבל..."